

B A B I L O N

CONFESSIO

A gondolat abban a pillanatban született, mikor kiléptem a teremből, ott hagytam még magát Pieter Bruegel vásznai előtt, s álltam a két emeletnyi, előkelő vonalú, rémségesen hideg, márvány lélegzésű lépcsőházban, és egy másodpercre behúnytam a szemem, mert szédültem. Csend volt, szokatlan csendesség, s úgy sejtettem: semmi reglama nem köti immár a lelkem. Legfeljebb annyi, hogy szombaton reggel pontban hat órakor elindul velünk visszafelé a *Deák Ferenc*, és haza kell menni, igen, *kell* és *haza*. Lídia feleségem mellé, Viola kislányom mellé, a műteremnek hatóságilag elkeresztelt második szobámba, és... ekkor a csendben, amikor már csak *ez* az egyetlen reglama korlátozott a létezésben, akkor éreztem meg, akkor pattant fel éretten bennem a gondolat (ahogy a bimbó egyszerre, váratlanul felfeslik, s másodpercek alatt színes kehellyé bomlik): valami olyan *tett* hiányzik most nékem, valami olyat szükséges most tennem, ami még nem történt meg velem, ami megmásít. ami... hogy is mondjam csak magának: *szabad* tett... De mondja csak, Gica, valóban nem fázik? Mert ha igen, akkor máris hozom a plédem. Nem, nem akarom, hogy az én hóbertom miatt megfázzék ezen a szélvágta, esőcsapta fedélzeti sarokban, október hatodikának e magunkba szállásra rendelt délutáni órájában...

S amint vállam megérezte a maga kezét, Gica, egy pillanat alatt szertemállott a gondolat, amint ez lenni szokott, s csak akkor villant fel újból, amikor a kellemes ebédelés után végigjöttünk a Grabenen, aztán a Verestorony útján, és egyszer csak ott álltunk a Duna-csatorna partján. Álltunk, álltunk, magát, azt hiszem, még a kirakatokban látott csudaholmik foglalkoztatták, én meg... hogy is fejezem ki magam, n-na, úgy éreztem hirtelen egész létezésem, mintha valami magyar deák lennék, akit erre kevert a tanulnívágás forgószele, s egyszer csak megállt itt a Duna-ág partján, s elnézett Kelet felé, a magyar földek felé, és egy pillanatig azt érezte: tán haza se kéne menni többet, a porba, a sárba, a buta urak és lázadni rest pórok közé, a kövér disznók és girhes poéták hazájába, ahol becsesebb egy ócska, életlen kard a legfürgébb és hegyesebb tollnál... Igen, akkor jött az a gondolat, Gica, ismét, s beléborzongtam. Tudom, tudom, maga nagyon reális lény; még ha lobog, akkor is, a szenvedély izzásában is helyén a szíve. Maga sose hóbertos... Igen, csak ne emelje a kezét, maga szörnyen józan nő, Gica. Éppen ezért merem most magára bízni a titkom. Mert titkon jön, asszonyom, titkok... Különböztetve tudja, hogy maga a mi titok-temetőnk? Lídia titkait is éppen úgy meghallgatja, akárcsak az én sugdolódzásomat, és... einyel mindent. Igen, csak ne ingassa a fejét, asszonyom, akár egy gyóntató pap, aki nagyon is igazán veszi az úr szolgálatát... S emlékszik, abban a minutumban megszólalt maga: „Akar valami izgalmasat látni?” A figyelmem azonnal fellángolt. Azt ígértem: akár Lucifert Ádám, úgy követem.

Higye el, nekem igazán semmit se mondott az a felírás az Aurelianus császárról elkeresztelt utcában. Mert

TEXTILIEN EXPORT IMPORT

felíratú sildeket volt alkalmam épp eleget látni az elmúlt napokban. És még akkor sem hittem, hogy valóban kezdődik valami, amikor belépett Bársony úr. Tudja, csak bámultam, ki is lehet ez az olyan ismerős, negyven körüli manusz, ezzel a feketés, hitlerájosan stuccolt bajusszal, erős bakszakállal, fekete bársony kalapban. Már ahogy rászólt a fehérbőrű lányra, aki aztán bement magukkal a szentélybe, a titkos raktárba, tudja, arra a Hertára, vagy kire, már akkor gyanakodni kezdtem, hogy ismerem én ezt a férfit. De biztos voltam benne, az igazi attrakció még sem ő lehet. Különben is nehezen értettem meg német kiabálását: „Akárki jön, Herta, egy garast se neki! Értessz? Előbb mindenkivel én beszélek. Azt hiszik a nyavalyások, hogy Bosch egy fejős tehén. Tán én vagyok köteles eltartani a mélyen tisztelt Free Europe Committee, meg a Free Citizen Service urait, mi?! Majd az én zsiromból uraskodjanak a tekintetes First Aid for Hungary urai is, mi! Elnököstől, mi?! Eckhardt kegyelmes úr, mi?! Futuszmamaluj!” És ez a népi szak kifejezés, a Partium tájáról, ez világította meg benne, villámélesen az emléket. Nem lehet más eme férfiú, mint a mi családunknak régi, belső bizalmasa, Bársony úr, Sáránдрól. Persze, tudom, maga nem ezt a találkozózt szánta nekem, talán unta is azt a lelkendezést, amit egymásnak csaptunk. Dehát mit tegyen egy sárándi patikusfi, mármint szerénységem, mondja drága asszonyom, ha összeakad az egyetlen volt sárándi textilessel, aki soha nem csapta be ruhavételkor az apját? Örülnek egymásnak, szorongatják a másik tenyerét, érdeklődnek a családról, rokonságról, csóválják a fejüket, hogy ez is meghalt, az is, örülnek, hogy nálam leánygyerek van, nála meg új asszony, ccc, milyen asszony, valódi nagyasszony. Persze, amikor az ajánlatot tette, Gica, nem is gyanította, tudom, hogy a maga kedvelt Vasady Géza nevű, szép-nagy-marha festőcímborája éppen itt talál majd ismerősre, méghozzá milyenre, az egészen más célból felajánlott kalandlesen..

És ekkor lépett be Zseri. Persze, persze. a nevét még nem is álmodtam. Csak fél szemmel lestem rá, mert tudja maga azt jól, asszonyom, hogy a férfi úgy van már harminc és negyven között hogy örvend. ha olyannal veti össze a sors, akit húsz esztendő kora előttről ismer. Önagyságát viszont ahogy egy pillanatban felmértem, mint felszerelés-gyűjtemény lepett meg. „Na Vasady, ezen a hölgyön a te három havi kereseted simán rajta van!” Ezt állapítottam meg első blikkre. A másodikkal már úgy megnéztem, tudja, Gica, rögtön le tudnám festeni: kívül galambszürke ballon, az alatt fűzőld-szürke olaszka, de gyapjúból kérem!, aztán egy árnyalattal sötétebb szoknya, természetesen szürke gyíkcipő, bizony, túsarokkal természetesen. Haja pedig? — aprócsigás frizura volt, semmi különös, de — mint egy korona. Nem tudom miért. de a koronát elképzeltem. Ma már tudom, hogy Bocskay úr egyik oldalági leszármazottja. Emlékszik még a homlokára? Ugyan, bocsásson meg, hogy ilyen csacsiságot kérdek! A szemöldöke fekete zárójel volt bánatos, éjfekete szemre felett. Önagyságának szokatlanul hegyes volt az orra, ami kétségkívül magasfokú érzékenységre vall, de egyesek szerint bizonyos állhatatlanságra is. Mindegy. E hegyes orrocška úgy uralkodott a keskeny, hajszá-éles száj felett, akár egy királynő, aki valóban — uralkodik! Nos, asszonyom, véges memó-

riám csak ennyit jegyzett meg abból a pillanattól, de azt hiszem, ez is sejteti, az érdeklődésem, minden előkészítés nélkül is, különösen éles, élénk volt az öt másodperc villanásában is.

(Látja, látja, hogy itt engem fecsegni. Közben a hideg borzongatja! Ez az októberi szél, ráadásul ez az eső, hiába, nem tavasz már... Úgy, úgy, csak igya meg, kedves Gica, ezt a csepp konyakot. Nem, nem, van még magyar pénzem. Nem vásároltam el, tudja, hatszáz forintot. Legyen nyugodt, nem gyalog megyek haza a Törökvész útra. Na, ugye, mennyivel vidámabb máris! Tudja, a társalgóban a rádiót hallgatják. Valami érdekes, izgalmas közvetítést várnak. A temetésről, tudja, arról a bizonyos újratemetésről. Mondtam, éngem csak hagyjanak ki az egészből. Semmi közöm nem volt *amához* sem, ne legyen *ehhez* se... Igen, igen, nem kiabálok. Csak bosszantott, tudja, hogy erővel vissza akartak tartani. Hogy nekem is *illik* meghallgatni. Hát nem hallgatom meg! Éppen most!)

Zseri. Arra a mozdulatára emlékszem, ahogy két karján finyánosan, ujjhegygel csippentve felhúzza az olaszka ujját, s élem tette a nálunk már kötelező nájlón ingeket. Maga éppen akkor jelentette ki, jól emlékszem, hogy egyáltalán nem érdeklik ezek a pulóverek, sablonos a színük, mire az asszonyság, Bársonyné nagyságos asszony, — nem vette észre? — rálesett a maga kezére, aztán az enyémre, vajon nincs-e valami jele házastársi összetartozásunknak. Haha, nagyon tetszett ez akkor... Á, nem mintha izgatta volna az ilyesmi, de azt hiszem, úgy volt vele: jó tudni az ilyesmit... S amikor maguk Bársony úrral bementek a belső raktárba, Zseri nagyságos asszony mindjárt maguk után küldte Hertát, haha, már azt is tudom, miért: az ura esetleges parasztos udvarlásától tartott, s a kellemetlenség elkerülésére tett óvatossági rendszabályokat. Higyje el, csaknem elnevettem magam. Aztán váratlanul megpillantottam az érem másik oldalát is. Ugyanis mi meg *kettesben* maradtunk a boltban!

S megkezdődött, amit maga a legkevésbé várt, Gica! A gondolat kezdett újra bizseregni bennem. Ennek az asszonynak egyetlen szemvillanása felébresztette. Egyszerre mintha csak kicseréltek volna. Beszélni kezdtem. Én nem tudom, mi szállja meg ilyenkor a különben csendes, szótlán férfiakat is! Mintha Cicero támadna újra bennük! Halkan, finoman kezdtem, csak Zseri hallhatta, s irodalmi stílusban, ahogyan az ilyen lelkek elképzelik a művészek udvarlását. Bizonyos finom és halk teátrálítással, nagyúri könnyedséggel, hozzá: az előre lemondás méla bánatával. Persze, a szavak már nem élnek bennem olyan pontosan, de az ízükre nagyon is emlékezem. „Asszonyom, ha megengedi, én nem veszek nájlón inget magamnak. Inkább adjon nekem egy szép fehér selyemből készültet.” S amikor Zseri élem varázsolta az óhajtott inget, valahogy Rezeda Kázmér nyug. hírlapírónak és arszlánnak képzeltem váratlanul szerénységem, s mintha csak Krúdy úr valamelyik agyon olvasott lapjáról dikcióznék, hozzákezdttem: „Mert az ilyen öregedő gavallérok, asszonyom, akik eddig társtalanul bolyongták be a világot, s már ezután is nyilvánvaló árvaságban élnek le kevésszámú napjaikat, ezek a balga férfiak rendszerint emlékeket gyűjtögetnek. Borús, esős napjaikon aztán ezekkel játszadozva idézik fel egy-egy asszonyság vagy édes leányka egykor oly drága képét... Asszonyom, tudom, sőt biztosra veszem, ez az ing énbennem mindörökké Bécsnek, a Duna-csatorna patinás környékének képét idézi majdan fel. Ezeket a régi, tisztés házakat, október első kódét, amikor a Duna már fehér köpenyt

kanyarít magára, s egy asszony hófehér bőrét is felidézi majd, aki esténként keletre szokott nézni, feledhetetlen szomorú szemével, és aki mérhetetlenül bánatos. Nem vagyok csillagjós, nagyságos asszonyom, csak a szemekben tükröző lélekben próbálok olvasni, ne vegye, kérem, szemérmetlen tolakodásnak, ha azt bátorkodom mondani: ön, nagyságos asszonyom, határtalanul vágyódik valami vigasztalói valami más után..."

Gica, az istenért! ne nevéssen már annyira! Nem tréfa ez, esküszöm. Mindezt komolyan mondtam. Sőt többet is, szebben is, de ennyi után is bizonyos voltam már: elegendő ez is, a hölgy már lecsukta szemét, szellőnyi sóhaj szaladt ki száján. „Mivel szolgálhatok még, uram?” Én már fölünyes tudással játszottam tovább. „Ó, én nem akarom magát tovább fárasztani kéréseimmel. Maga biztosan nem erre született. Hiszen...” Szemembe nézett ekkor, mint aki azt firtatja, komolyan mondják ezt, vagy pokoli pimaszsággal gúnyt űznek belőle. „Uram, igazán... Miben állhatunk még szolgálatára?” Tehát egy újabb találat. Tovább, tovább. Vasady Géza. „Nyakkendőket szeretek kötni, asszonyom. Naponta többször is váltva. Ha lenne olyan szíves, kiegészíteném gyűjteményemet néhány szép példánnyal...” Ki is választottam mindjárt hatot, s folytattam a monológot, egyre nagyobb hévvel, s egyre kevesebb krúdysággal, miközben Zseri ujjai gépiesen csavargatták a nyakkendőket kerek gombolyagba, azt hiszem, háromszor-négyszer is újra kezdte ezt a műveletet, amikor egyszer megfogtam ujjait, lágyan felemeltem jobbját, s hirtelenül, veszekedett szenvedéllyel belecsókoltam a tenyerébe. „Ne! Nem szabad!” lehelte az asszony. De ezüstös körmei belemélyedtek arcomba. Szerencsénkre, levegőt is kell szívni az embernek, s ekkor az asszony elkapta tenyerét, és újra a nyakkendők gyűrögetéséhez látott.

Jókor! Máris kivágódott a boltajtó. S maga azt hiszi, hogy valami szimpla kis eseményben volt részem, míg odabent válogatott a szentélyben? Ha maga ezt látta volna, ezt a processziót! Mondhatom, takaros intermezzo következett. Valami százkilencven körüli magas, lécből összeszegelt férfi lépkedett be. Pattogó hangon, az orrából, beszélt, ráadásul magyarul: „Kisztihand, nagyságos asszonyom. A *First Aid for Hungary* október havi támogatásáért jöttem.” Azt a céget nevezte meg, tudja, azt, azt, amelyikről pár perce Bársony beszélt. A meglepetésem csak nőtt, mikor ez a galambszelidségű Bársonyné, ez a földreszállt férfiálom, kinél egy Edelsheim-Gyulay lány nem lehetett nemesebb, fürge üzletasszony módján odakocogott a raktárajtóhoz, s tárgyilagos hangon, szigorúan, akár egy főnökasszony, bekiáltott: „Péter! Itt vannak Eckhardt úrtól. A segélyét.” Maga azt már látta, Gica, hogy robbant erre be Bársony komám. Levágott tíz shillinget a pultra. „Tiszteletem a *First Aid for Hungary*nek! Mondja, uram, nem adnának nekem még egy kis dollársegélyt? Annyit adtam már maguknak, hogy egyszer nekem is segíthetnének.” A segélykérő úr úgy tett, mintha nem értene magyarul. Nyugtát tépett ki egy tömbből, megbiccentette fejét, s azt mondta: „Tiszteletem.” És kiment. Egyszerre húzták be az ajtót a főnökkel. Hogy rohant az magához, Gica! Csak ne tagadja... No, én se máléskodtam volna. Éppen nyúltam Zseri kezéért, hogy megismételjem az előbbi hadműveletet, mikor az asszonyka szája elé tette ujját, mintha titoktartásra figyelmeztetne. „Maradjon illedelmes, uram” susogta. „Ma van segélyosztó napunk. Ma...” Nem folytathatta. Nyurga, szeles fiatalember robgott be. Mintha üznék, olyan svunggal. Topis volt, ráadásul szemtelen. Levágta táská-

ját a pultra, hangosan fújtatott. Aztán: „A *Nemzetőr* előfizetéséért jöttem” jelentette ki, mint egy rajparancsnok. Zseri szolgálatkészen ment a raktárajtóhoz. „Péter, itt vannak a nyilasai” kiáltotta be. Nem emlékszik rá? Hátborzongató volt. Bársony ismét dühösen vágatott el. Azt hittem, a nyilasok arcátlan betolakodása miatt háborog. Aztán rájöttem, magát sajnálta ott hagyni. „Van pofája idejönni, Sebestyén úr?! Bevasalja rajtam az előfizetést, aztán a legdrágább hirdetési költséget számítja fel. Azt ígéri, hogy a harmadik oldalon hoznak, nagy keretben. És kiderül, hogy lapjuk utolsó oldalán, a testvérek halálhírei után! Fúj, magukban egy szikra üzleti tisztesség nincs, Sebestyén úr! Lóizé maguknak, nem hirdetés!” A fiú erre hebegve rimázkodott, hogy így kis slapaj ő, úgy kis díjbeszedő. „Ne tessék velem kibabrálni. Bársony úr. Majd az asztalra verek én, tessék megbízni bennem. Már tízezer példányban jelenünk meg. És szavamra mondom, a jövő számban meg lesz elégedve a hirdetéssel. Kárpótoljuk, kedves Bársony úr!” Erre elölökte a pénzt, s kituszkolta a fattyút. „Látja, kedves Vasady úr, van képük megrendeltetni velem a lapot! És hallhatta, milyenek...” Észrevettem azonnal, ez a felháborodás inkább a keletről jöttek szól. Mit lehet tudni, mi lakik benne. „De Bársonykám, maga viszont hirdet náluk!” csíptem rajta egyet. Rám nézett, mint odahaza, feljebb lökte kalapját, s kicsit elnevette magát. „Na ja. Vasady úr. Az üzlet az üzlet, maga is tudja.” Hirtelen a homlokára csapott, s nyargalt megint vissza magához. Én még mondaní akartam neki: nem gondolja, édes Bársonykám, hogy a *testvéreknek* akad még *egyéb* elszámolni való is a rovásukon, nemcsak ez a hirdetéssel kibabrálás. De ezt nem lehetett elmondanom, nem, mert az én Bársonyom vágatott, mint egy gátfutó, a raktárba, hogy kincseit maga elé teregesse. Mondja már, édes Gica, mivel babonázta meg? Na, hogy visszatérjek, értelmét sem láttam, hogy én most politizáljak vele. Ugyan, nem az én fejem fáj. A kis-körmöm se kívánta különben sem most a politikai dumcsit. Inkább sürgősen megfogtam Zseri kezét. Haha, azt hiszi, asszonyom, több szerencsével? Nem telt el, szavamra, egy percnél több, megjelent a bécsi magyar hitközség adószedője. Rá öt perc múlva lélekszakadva sürgött-forgott a pult előtt a Menekült Magyarok Kultúrintézetétől egy kifutónak szegődött volt-bölcsész. (Utólag tudtam meg, hogy Bársony Péter ezen a szerdán fizette 10 és 11 között a segélyeket, tagdíjakat, adót, miegyebet. S hogy ezt minden szerv ügynökei, alkalmazottai, fogdmegei régesrégén tudták. *Azért* siettek annyira!) És most jön az egészben a legemlékezetesebb. Gica. Mikor az ex-bölcsész elkotródott, Bársony pedig tarkóját törülgetve visszaigyekezett magához, Zseri egyszerre rám mosolyodott, éjfekete szemének teljes felragyogtatásával: „Több nincs, hálistennek.” Akkor, ez a mosoly, kezének izgatott babrálása, az újabb és oráció rektában történő ide-mosolygása megértette velem: Vasady Géza, most következhet a te be nem tervezett, előre nem gyanított meglepetésed...

A fent említett Vasady Géza, akinek Munkácsy-díjat adni jónak látták bizonyos képzőművészeti hatalmasságok, óvatosan körbelesett, majd ott termett a pult mögött, a sötét belső sarokban, a kordruhák és fürdőköpenyek bensőséges és homályos birodalmában, megragadta Bársonyné felsőkarját, és szájon csókolta... Ne, na ne tessék tiltakozni, Gica. Egyáltalán nem dicsekvés mondatja ezt velem. Gyónást ígértem magának, és éppen feleségem legjobb barátjának kell ezt fülébe sügynom, aki mellesleg, remélhetőleg, hozzám is a legközelebb áll. Mondhatom, ugye, kedves Gica, így? Köszönöm. Tudja, amiért elmesélem az egészet, ezt a kissé

visszatetsző férfi bravúrt, a következő: olyan pokol tárult fel előttem a csók nyomán, hogy nyomban remegni kezdtem a kárhozátért. Egyszerre oly olthatatlan láz tepert le, hogy két kezem vakcin, tétován újra az asszony után nyújtottam, hogy...

Ekkor Zseri már megint messze volt, a pult másik oldalán állt, s az ajtó ekkor felszakadt, mint a pokol bugyra, és mintha csak egy jól rendezett tömegjelenet következne a Madách Színházban: betódult vagy húsz nő. Húsz nő, Gica! Támasztéket kerestem remegő kezemmel a fiú kordruhák naftalinszagú állványa mentén, és tehetetlenségemben, rángató vágyamban nem tehettem mást, mint sorban megneveztem magamban az asszonyokat és a hivatalosan még leányoknak számító hadjonokat, akik drága ruhában bújtatva, a szépítő szerek mesteri kezelésével megcsinosítva, férfi felajzáshoz előkészítve, vödörnyi szagosító folyadékkal megillatosítva, félelmetes női légiót alkottak. (Külön, külön, tudja, Gica, mindegyik kellemes társalgó partner, gondolom: nagyvilági szerető is lehet, de így, együttesen, urambocsá, ijesztő hatással voltak rám!) Javarészüik már átlépte a harmincadik év Rubiconját, és emlékezetükben nyilván megelevenedtek a régen volt vásárlások izgatott sutyorgásai, pikáns és játékos alkudozásai, és egy csapásra tűzbe lobbantak, azonnal kérni, tapintani, próbálni, ócsárolni, dicsérni kezdték a nájlön pulóverek és sztrecksbugyik, fürdőköpenyek és műanyagharisnyák, melltartók és rugalmas műmellel kiegészített kombinék, nyaksálak és cipőkesztyűk, fejkendői: és szivacsok, stólák és szappantartók tömegét...

Nem, most már nem megyünk be a társalgóba! Csak hadd hallgassák a közvetítést a temetésről! Nem lehet ott megmaradni. Az ember nem ért egy szót se, csak a hangszóró kiabál, mennydörög, és mindenki csak ül, töpreng, sunyít... Ők is temetnek valamit, én is elföldelem most meddő éveimet, Gica. Nem, nem, csak maradjunk itt. S maga, kedves Gica, csak kortyintsa ki ezt a csepp konyakot. Bizisten mondom, nincs több a söntésben. N-na! Most már nem is fázik anyyira. Igazán megszédült tőle? Drága barátném, nem baj az most...

Csak ténferegtem tehát az állvány mellett, és egy pillanatra úgy rémlett: talán mégis jobb lenne nekem a Bruegel-kiállítás csendes áhítatában állnom most is, abban élnem, a festés mámorában, és hagyni minden mást. De nem akadt már visszaút. Még tán erőm se lett volna. Mert Bársonyné ott állt mellettem, olyan mosollyal, tudja, hogy újra farkasnak éreztem magam, és átnyújtotta a csomagot. Valami kartont is éreztem tenyeremben. „Hogy tudja a címünket” mondta halk mosollyal, majd fűgén elillant mellőlem. Azt még láttam, milyen felgyulladt szenvedéllyel vetette bele magát ebbe a régről ismert, jószagú magyar női sokadalomba. Maga éppen akkor jött ki a belső raktárból, kicsiny csomagjával, s intett felém, de már magát is ellepték a barátnők, én meg éreztem: robbanásig telítve vagyok, menekednem kell onnan.

Amikor a csatorna partján álltam, akkor néztem csak meg azt a kartont. *Hívjon fel holnap reggel nyolckor itt.* A hosszas, szálkás, női betűkből olvashattam ki ezt. Egy nyíl mutatott a B 33 6 90 telefonszámra, mely a sárgás karton balsarkában húzódott meg.

Másnap jöttem rá, Gica; maga azt a kavalkádot akarta megnézetni velem, csak lessem végig a nagy vásárlási olimpiát, amit a festők, írók, újságírók nejei, vagy a magunkfajta művészek végeznek nap mint nap a Bársony-cégnél, mivel ez olyan

isteni téma, de olyan, hogy! S mennyire más lett az egészéből! Zseri! Ó lett a ka-land értelme, Gica.

Odakint őszi napfény bágyadozott, csekély forgalom unatkozott a csatorna környékén. Álltam a járda szélén, néztem Keletre. Megvallom most fnagának, csi-petnyi vágyódást nem éreztem az otthon után. Mintha a világon sem lenne. És Viola sincs, a kislányom. Csak ez a gondolat: itt is meg lehet szokni az életet. Ezt a vizet is meg lehet szeretni. Hiszen ez is víz, ez is Duna. Aztán másik, izgalma-sabb gondolat ugrott elő: holnap reggel csakazértis felhívom azt a számot. Aztán felmegyek hozzá, és...

Azt mondtam akkor magamban: nem fog csalódni szegény Zseri.

Másnap reggel becsengettem nála. Nem csalódott szegény Zseri. És maga, Gica, azért nem látott csütörtök reggeltől mostanáig, mert. Mert... És ezt kellett meggyógnom magának. Egyedül csak maga hallhatta ezt. Mert én már értem a mai fiatalokat, akik végtelen monoton csacsacsákra hisztérikusan rázzák testüket. Ezt érzem, sajgom én is. Egész bensőm zsongó, zsbongó börtön, melyben leírhatatlan zendülés érik. És... nem tudom, mi lesz odahaza.

Valahogy úgy érzem: eszem, lelkem, minden gondolatom ott maradt. Gica, abban az Aurelianus császárról elkeresztelt, Duna csatorna menti, macskaköves kis utcában.

És most mi következik, asszonyom?

PSALMUS

Biztosan emlékszik még arra a sarki kis kávézóra, ugye, Gica, ott a Verestoronny útjának a sarkán, a *Kanal* partjánál, ahol mi is ültünk a múlt ősön, amikor kijövet a Boschék boltjából, megvártuk egymást. Itt ücsörgők most is. Szólnom, vallanom kell valakinek. Mert... Nem, nem bírom tovább a némaságot. Harmadik levelemre süket csönd a válasz, Gica. Ne vessen meg, kérem, nem tettem én semmit. Egy szalmaszálat nem tettem keresztbe, asszonyom. Csak nem birtam tovább. Tudja, minden a fejetetején állt, és... Egyesek közülünk már a csillagok szerencsétlen állását okolják. Felőlem az is lehet. Minden lehet. De valójában mikor a sült emberhús szagát éreztem, én akkor rettentem meg. Ez hajtott arra: menekedjek ebből a barbár, Duna menti világból oda, ahol rend van, ahol csend van, ahol él még az emberi törvény...

És nem tudtam elviselni Lídia szemében azt az értetlenséget, ijedtséget, kutató félelmet: ugyan micsoda vagy kicsoda ígézett meg, rakott édes bilincseket kezemre, Bécs városában, hogy mindig odarévedek, hogy egyre Bécsre kanyarodik a szavam.

Nevezzen egészen nyugodtan bolondnak, asszonyom, s jelentse ki: nem hiszi el egyetlen szavamat sem, de akkor is kimondom: az a végzetes baja életemnek, hogy mindig maga kellett volna mellém, Gica, igen, igen, ez így van, és erre csak most ébredtem rá. Most, amikor már késő. Mindig, mindig, mindig. (Hiszen a papájára is úgy gondolok most is naponta, amióta a gangkofeni műtőasztalon magamhoz pofozott, s félmarék repesz kioperálása után, s pajzán mosolyal fülemből sugta: „Ne félj, kiskomám, a tisztelt membrumodnak kutwabaja!” — akár az apámra, igenis, az apámra, aki másodszor segített a világra!) Sajnos, csak mostanában ébredtem rá teljes bizonyossággal, amikor már itt ülök időtlen idők óta a Babilon

vize mellett, amelyről nem is régen azt hittem, asszonyom, hogy éppen olyan, mint bármely otthoni víz... De hagyjuk ezt! Maga barátom volt, Gica, sőt, ha megengedi: cimborám. Hányszor sajnáltam, hogy nem férfinak teremtődött! És mégis minden porcikámmal azt érzem: mindennél több nekem maga!

Mondhatja: dőre. Hiszen naponta láttuk egymást, hallottuk, évek óta. Barátok is voltunk. Éppen most tudtam rájönni e kopernikuszi igazságra? Pont most, amikor határok, s *milyen* határok választanak el bennünket!

Persze. Hogy is láthattam én tisztán, akár október elején, akár később? Hogy ébredhettem volna rá mindenre, mikor nem volt távlatom? Most már nagyon tudom: igaz bűnbánati hetet csak akkor tarthatunk, amikor *teljes* tudatában vagyunk bűnünk *halálos* voltának.

Szinte hallhatóan észlelem a kérdését: miért slisszolt akkor ki? (Biztos vagyok benne, hogy így mondja: *szökött* ki!) Maga előtt ez teljesen és szigorúan *morális* kérdés. Ó. tudom, nem azért, mert és lekötelezettje voltam a rendszernek. A Munkácsy-díj, az én tehetségem korlátai, satöbbi. Sokkal inkább másért. Maga nagyon jól tudja: 45/48-ban kész lettem volna barikádot is építeni. Persze: *maga szerint egy szerelmes, ha őszintén szerelmes, annyira sose csalódhat, hogy lerókázza a szeretettét*. Nézze, én végeredményben nem is. Csak beültem a kocsiba, és — kijutottam. Idekint pedig senkit sem érdekelt különösebben a dolog velem kapcsolatban. Természetesen *politikai* menekültnek tekintettek. Kicsit viszolyogtam, megvallom, e miatt. De őket cseppet sem izgatta a Munkácsy-díj. Sőt! Elmondtam nekik Benőt. Hogy ő miatta jöttem ki. Maga nagyor: jól ismeri a szerencsétlen Benőt. És tudom, maga sem szívleli őt túlságosan, vallja be a tükör előtt. Azért talán, mert a harmincas években vett pár táblát az éhező kommunista festőktől? Olyan ecsetkezelő nincs a Magyar Népköztársaságban, aki titkon, ajtaját behajtván, lelkiismerete előtt vallaná: *szeretem ezt a derék művészt*. No, abban igazam van, néhány percentben, hogy nem magyar búzalisztet fogyasztok, neki is szerepe volt. Ki nem állhattam ezt a tizenhat funkciót betöltő *valóságos belső titkos tanácsos* nagyurat, ezt a főtárlatnyitogatót, aki Laktyionov fényképe előtt is úgy elmondta a hoch-„dumát”, mint Guttuso előtt. Benő, aki mindent tud, mindent megért, mindent megmagyaráz a történelmi szükségszerűséggel, hol az osztályharcos szigort emlegetve (be szeretem, Gica, ezeket a nagypolgárokból lett „proletárokat”! ahogy ezek maguk elé képzelik a nejük volt börgyárából a proletárokat, s gőzölgő híg vacsoralevesükből engesztelhetetlenséget kanalaznak!), hol meg békeharcos megbocsátást papolva. Ha az okokat veszem sorra, Gica, valóban vele lettem először torkig. November derekán találkoztunk a *Népművelési* folyosóján. Ugyanúgy *szervuszolt*, mint áprilisban, sőt — kétszer hátba is vert. Ettől lett elegendő. Ha ő továbbra is, akkor én megyek.

Kezdek már tárgyilagos lenni, Gica. Nem Benő volt a *causa prima*. Inkább ez: végre egyszer úgy akarok festeni, (nem az állam pénzén, elvtársnő, a magam kedvére), ahogy éppen kedvem tartja. S azt, ami éppen izgat. És hogy e miatt ne nevezzenek a nép ellenségének. Ugyanis elmúltam tizenhat éves, elegendő van a „dik-tandó zsinórirásból!” elnevezésű ecsetgyakorlatból. Jaj, Gica, mondja már: hát egy

festő soha sem festheti azt és úgy, ahogy akarja? Tudja, halálosan megcsömöltem attól, ahogy valaki mindig súgja, írja, mennydörögje a fülembre:

„igenis, legyetek Nagybánya fiai!”

„de kár, hogy érződik képein az az avitt Nagybánya!”

„legyen benne kérem egy kis forradalmi expresszivitás, ugyebár!”

„nóde kérem, hisz ez tiszta tizenkilences formalizmus!”

„nana, maga kis közönséges posztimpresszionista!”

És miket nem hallottam. Hát ezért váltam én el otthonomtól. Tudom, tudom, asszonyom. Maga most azt gondolja: ezzel fiam nem mondott semmit. Ez mind régi, ez túlhaladott, ez smafu. És mindjárt felsorolom összes viszontértvét, asszonyom: a korokról, a korok alkotóinak és a megbízóknak kapcsolat-formáiról, sőt: azzal is tisztában vagyok, hogy nekünk, festőknek a történelmi viszonyok teremtette lehetőségek között kell a lehető legművészibbet adnunk, „betömní” a megrendelő száját olyan kívánt művészettel, amelyben egyúttal benne parázslik az unokákat is izgató örök... Lássá, még a kifejezéseire is emlékszem.

Most kitérő következik. Valójában mindezt nem is lenne szabad leírnom. Most magamnak festhetek, amit éppen akarok. Magamnak. De Müllerenek csak lovakat festhetek, csikóssal a hátán, vagy anélkül. De lehet hágás közben is. Ez igen honorált téma. Lehetőleg viharos pusztán. Hatalmas lehetőségeket rejt méhében az üvegfestés is. De rejt. Festhetek én üvegre, falnyi táblákra, de a modern képeimbe is megsúgják, beudvarolják, véletlenül elkaratyolják: milyen formák és idomok legyenek benne, mennyi piros és ultramarin. A megrendelők, a kövér pók (ahogy 46-ban a szemináriumon tanítottuk), a műanyag mellű delnő, mind-mind elárulja, mit szeretne a pénzéért. „Olyan Braque-ost, művész-kém” — ez a műveltebb típus, a korral lépést tartó: „Maga nem ismeri Vászárhelit? Olyat, olyat!” Persze, mindenki azt mondja, *nagymenő* vagyok most Bécsben. Csakhát tudja, baj az, ha a gerinc műanyagból van. De így dől az emberhez a *gubus*. (Ne haragudjon ezért, Gica, az efféle pénzt csak így tudom nevezni. És otthon a világért el ne árulja senkinek: eddig csak egyetlen *képet* adtam el. Olyat tudniillik, amit *par coeur* fest az ember.)

Mindegy. Számít ez? Január végén kimegyek az autóvásárra. Emlékszik még biztosan arra a placra, kívülről sokáig bámulgattuk *akkor*. Három hónap után már kibirok egy kis kétszemélyest, persze ócskát. Ja? Maga most azt kérdezi: ha ilyen jól megy, ha a lelkiismeret fájdalma csak egy bekezdésnyire bánt, ha a könnyen jött pénz nekem csak *gubus*, akkor miért feledkezem meg Lídiáról, Violáról? Egyáltalán — mért nem hoztam ki őket? Hiszen közönséges becstelenség volt otthon hagynom egy olyan nőt, mint Lídia. Lídia úri nő volt világ életében, magyarán szólva: nem dolgozott. Ő csak idegeskedett és zenélt és szeretkezett. Igaz is: állásban van most? Nem értem, nem értem. A férje disszidált, neki meg egyszerűen állást adnak. Miféle logika ez? Ne higye Gica, hogy csak úgy hagytam ott. Szóltam neki. Könyörögtem neki. Egy álló órán át: jöjjenek velem. Maradt. Nem és nem. Ő nem teszi ki Violát egy éjszakai járór véletlen golyójának. Efféle blablák: *ő* magyar, neki hazája van, etcetera.

Ég az arcom, Gica. Hogy ilyen arcátlan hazugságot írok most magának. Előbb

könyörögtem, most meg szentelenül hazudok. Tudom nagyon jól, Lídia szóra elmondta magának az utolsó beszélgetésünket. Magának aztán nem kell magyarázni, én mennyire alibi miatt rimámkodtam neki. Mert én *egyedül* akartam kijönni. Maradjon ott Lídia és Viola, ahol vannak. Budapest, II. kerület, Törökvész utca 27. Maradjanak ott. Érdekel is engem! Az egész vacak élet otthon! Ennekem *jogom* van élni, az én tehetségem...

Ha őszinte lennék, magához is, magamhoz is, az eddigi úgynevezett két ok miatt nyugodtan otthon maradhattam volna. Benő miatt is, a festői útkeresés miatt is. De Zseri! Zseri! Igen, én Zseri miatt vágyódtam Babilonba! Ő volt a kaland, az a *tett*, miről voltam bátor szólni magának a *Deák Ferenc* fedélzetén, október hatodikán ebéd után. Tudja, Gica, azt hittem, ő lesz az a nő, aki. A bölcs férfi mindig azt hiszi, hogy ez lesz az az asszony, akivel a haláláig. Ezt az egészet meg kell magának magyaráznom, Gica. Azon a novemberi reggelen, amikor végre Bécsbe evickéltem, rohantam a lakására. Bosch-Bársony úr természetesen e feggen is már a bankban volt, utána a textilgyárak képviselőivel tárgyalt. Oly intenzíven éreztem a boldogságot, hogy rossz álomnak hittem az elmúlt két hónapot. Mindössze egy pillanat múlt el a két csengetés között, amikor most újra felém villantotta cinkos mosolyú, éjfekete szemét a kis fürkészlablakon. Ezen a reggelen is kormos volt a szeme, s az első pillanatban megcsillant benne az ámulat parazsa. Nem részletezni akarom, illetlenség lenne. De valami sejtetem már ekkor pillézni kezdett bennem. Íme, a sorrend. „Örökre melletted maradok most már, Zseri” mondtam neki boldogan, és érzésem szerint; e percben jottányit sem hazudtam. Éppen körmét lakkozta, nem is hagyta abba, csak szemöldökét rántotta fel. „Örökké? Pompás. És mond csak, mihez kezdél most?” Tudja, asszonyom, a szívem mélyén azonban valami más kérdést reméltem. Először voltunk együtt, mint két szabad ember, és... Abba a pompázó, langyos női szobába e pillanatban dermesztő szelek tódultak be, köröskörül minden fagyos lett, zuzmarás, jégcsapos és olyan — dohos. Mintha a régi Debrecen, Hódmezővásárhely, avagy Kaposvár valamelyik úri szobájába estem volna hanyat, úgy tátogtam levegő után. „Festek, drágám” feleltem később. „Festek, rajzolok, metszek. Amihez kedvem kerekedik.” Ő, milyen fontos lehetett a körme! A viláért fel nem pillantott: másodsorra kente rá a lakkot. „Amit majd vesznek, drágám.” Kicsikét várt, aztán újra fontos munkájába merült. „Igaz is, még nem is láttam műveidet. Géza, tudsz ugye lovat rajzolni? Lovat, esetleg csikót. Tudod, az itt nagyon kelendő. Esetleg én is el tudok belőle helyezni öt-hat darabot. Vannak jó kuncsaftjaim.” Így mondta: *darabot*. Akár az állványokon szereplő sztrecs bugyikat. Fázni kezdtem. Majdnem hangosan kocogott a fogam. Őt természetesen annyira lekötötte a másodízbeni lakkozás, hogy fel se tűnt neki. Szerencsére, előttem volt egy üveg gin. Derekasán elmulasztotta vacogásom.

Aztán? Amíg cikk volt a magyar menekült, hetenként kétszer is felengedett lakására, de csak reggel nyolc és kilenc óra között. Amikor Bársony úr oda van a bankban, majd a textilgyárak képviselőivel tárgyal. De minden nap fél tízkor Döbröghy Zseri pontosan megjelenik a boltban, ártatlan és kialudt szemmel, sohasem-műanyag ruhájában. Megkezdí áldásos ténykedését a műanyagok árusítása terén. Mily hamar kiolvastam aztán önagysága lelkét! Olyan ismerős, sokszor látott, olvasott, hallott, izlelt volt, mintha újra magam mellett látnám, érezném,

tapintánám azt a hús esztendővel ezelőtti városi tanácsnokné nagyságos asszonyt, aki kimagasíó és oklevélre méltó pedagógiai rátermettséggel bevezetett a szerelem középiskolájába. Semmi, semmi, semmi. *Egyformán* sívár, poshadt, újdonságokra és divatosságra éhes nőcskék. Azt hittem, tudja, fároszom lesz, s kiderült róla, hogy mocsárfény.

Bizisten kedvem lenne elcibálni ezt a hosszú firkálmányt, de mégsem merem megtenni. Soha, soha el nem sírnám ezeket, még ebben a dicsekvő hangnemben sem, ha most csak belül szólna mindez. Megittam már a harmadik bögre kávémat, most már nincs időm hazudozni. Nyargalom kell Müllerhez, onnan jövet be kell kukkantanom a Weisz–Esterházy céghez, aztán egészen ki kell mennem, a volt testőrlaktanya tőszomszédságába, ahol valamikor Bessenyei György és testőr társai ábrándoztak valami szépről, ide is üzleti ügyben. Két ló, egy pusztai hágás, két monumentális ablak-terv *à la Vászárheli*. Ezek adják, Gica, az ebédet, a gint, az ócska kiskocsit.

Hogy tudok hazudni. Müllerről beszélek, meg a többiekéről. Holott Zseri unt rám. Olyan medencébe ugrottam fejest, amelyikből régen kiszikkadt a víz. Utoljára egy hónapja engedett be a szobájába. Megtudta a valót: az *amik* fűgét mutattak, nem engednek be az Államokba. Most már csak a boltban láthatom... Egyszer, tudja, megszorultam. Ez nagyon könnyen megy nálunk, festőknél. Müller, a képkereskedőm, elment Milánóba egy friss, töretlen, tizenhat esztendőös táncoslánnyal, két hétre, és én itt álltam egy shilling nélkül. Zseri az urához küldött. Ő, aki a tőkét adta Bársonynak az üzlethez. Bársony pedig úgy alkudozott velem, képzelje el, Gica, akár csak a segélygyűjtőkkel, amikor minden hónap első szerdáján délután tíz után megjelennek a boltban. Még egy kép: később benyitottam hozzájuk, Zseri se, Bársony se volt a boltban. És mielőtt megmozdulhattam volna, Herta, az az artemis-természetű lány előhúzott köpenye zsebéből egy tíz schillingest, és hozta, nyújtotta. Azt hitte, már én is...

Nem írok tovább, Gica. Lídiának adja át kézcsókom. Már kétszer írtam neki, így címezve: *Vasady Gézáné, Budapest, II., Törökvész utca 27. Ungarn*. Egyszer sem kaptam választ. Igaz lenne, hogy Lídia megindította a válópört? Olyan rettenetes érzés, mintha az egyik karom megindulna, és itt akarna hagyni. Mondjuk a jobb karom. Pedig az enyém, az én vérem tartja életben. (Vagy már nem?)

Nem szabad félreértenie, Gica, a világért sem. Csak Viola fáj, a kislányom. Különbén ez is csak – mellékes. Másról van szó. Magáról. Akire ráeszméltem, és azt hiszem örökre elkésetten. Mindegy már, asszonyom. Legalább egyszer maga írjon. Szidjon, vessen meg, bánom is én. Csak vegyen észre. Ne felejtse el, hogy Vasady Géza azért él. Csak egy lapnyi meleget, asszonyom.

Azt mondtam magának, meg lehet szokni az itteni vizet is. Persze, meg lehet szokni. De sosem éri el édessége, jósága azt az ízt, amit otthagytam. Messziről izgató volt Babilon, de már tudom, hogy keserű víz a víze. Partjain csak a szomorúfűz nő. Emlékszik még a gyerekkori zsoltárra? Napok óta a nyelvemen van: *ha elfelejtkezem rólad, Jeruzsálem, felejtkezzék el rólam a jobbkezem...* Gica, így lenne máris?

Egyszer a makacs büszkeség, a Vasady-ak gőgje, hiszen mi Bocskai alatt, Bethlen alatt Bécsét rémisztgettük egykoron, megfogadtatta velem: abba az utcába pedig, ahol az a *réztáblás* ház van, nem teszem be a lábam. Nem vagyok az a

fajta, hogy könyörögjek. Mégha az éjszakai álmatlan órákon, amikor a napi halottakon vergődöm, az ilyasmi híreken, hogy Benót odahaza valahová félre paterolták, megunták és a helyére tették, vagy ha azon is tünődöm már, hogy azért tízszer inkább Benő, vagy bárki más, de odahaza, mint itt Müller. De reggel: nem és nem!

Illetve! Ha maga úgy döntene Gica, hogy nekem menekednem kell a keserű víztől, ettől a rettenetesen irgalmatlan és rettenetesen kegyetlen, idegen Babilontól, ha vissza kell térnem Jeruzsálembe, akkor egy intés, akkor
de' profundis ad te clamavi

CONSUMMATUM

A *Die Presse* című bécsi napilap egyik 1957 februári számának hírvonatában a következő apróhír látott napvilágot: — *Ismeretlen férfi tetem a Kanalban. Szerdán hajnalban, egy ötven év körüli, festékes ruhájú, vízbe fulladt férfi holttestét fogták ki. A zsebekben semmiféle írást nem találtak.*

A hírt meg kell cáfolni. Vasady Gézané a hír után egy hétre levelet kapott bécsi, ismeretlen nevű és című feladótól. A borítékban az előbbi levéltöredék volt. Úgy látszik, Babilonban is találtaknak igazak.

RADICS ISTVÁN: MOZAIK TERV